

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

1905

Ny följd * VIII årg. Häft. 18—19

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

REDAKTÖR: **LOTTEN DAHLGREN**

INNEHÅLL:

- En skriftväxling mellan Norges och Sveriges kvinnor.
F. E.: Vägen. En religiös skriftserie.
L. D—N: Den svenska kvinnan i vetenskaplig belysning. II.
ALEXANDRA GRIPENBERG: Kvinlig betjäning på utskänkningsställen.
Litteratur: E. CM: Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran. —
F. E.: Böcker med skånska motiv.
Från revolutionsdagarna i Finland.
Föreningsmeddelande: Fredrika-Bremer-Förbundets stipendieinstitutioner.
Från skilda håll.
Böcker för barn och ungdom julen 1905. I.
-

Enastående

med hänsyn till sina egenskaper att verka direkt välgörande på den mänskliga organismen, såsom fördelande vid blodstockningar, lindrande vid fall af värk, sveda m. m. samt på samma gång vara det kraftigaste antiseptiska medel till att hålla såren rena och friska och häftva en mängd hår- och hudsjukdomar vinner **SALUBRIN** för **hvert år allt större användning** till behandling af **yttre skador, lindrande af värk och hosta**, såsom **munvatten, till huden och hårets vård** m. m. Salubrin tillhandahålles i Parfym-, Speceri- och Färgaffärer. Partilager hos **GEIJER & Co, Stockholm.**

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, 54 Drottninggatan,

finnas anmälda kvinliga arbetssökande såsom: lektionsgifvare i olika ämnen, svenska och utländska lärarinnor för hem och skolor, kontors- och skrifbiträden, bonner, husföreståndarinnor, sällskap och biträden i hem, föreläserskor, gymnaster m. fl.

Aktiebolaget Nordiska Kompaniet.

Textilafdelning, Thyra Grafström.

Färdiga och påbörjade **Broderier** på siden-, kläde-, lärft- och yllestramalj, passande för **Dukar, Portiärer, Mattor, Kuddar, Serveringsdukar m. m.** Mönster uthyras. Rekvisitioner från landsorten ombesörjas pr omgående.

5 REGERINGSGATAN 5.

Hygieniskå Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS! Prisbelönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

==== Allt arbete utföres noggrant och af bästa material. ====

Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. Gust. Pettersson,
52 Drottninggatan 52.

Bikupan,

21 Klarabergsgatan 21.

Svenska fruntimmersarbeten: Hemväfda Gardiner, Nationaldräkter, Broderier, stickade och virkade arbeten, glöddritade artiklar, träsniderier, Dockor, Lampskärmar, Barnkläder, Förkläden, Mössor, Askar med modeller för »baby»-utstyrslar, Lappskor m. m.

Beställningar mottagas på Linneutstyrslar och alla slags fruntimmersarbeten. Märkning med broderi och bläck utföres.

Broderade remsor.

Knypplade och virkade Spetsar finnas på lager.

Rekvisitioner från landsorten expedieras skyndsamt och omsorgsfullt. Allm. Tel. 51 65.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna värden af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning (*Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4*),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten inflyttna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny placering af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen, underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarna blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

Finska Linnemagasinet, Birger Jarlsg. 18,

rekommenderar sitt lager af **Hellinnevaror**, såsom **Duktyger** i en mångfald vackra mönster, fullt jämgoda med utländska, men betydligt billigare. **Lakans- & Örngottslärfter, Kniep- & Applikationslärfter.** **Linnestramalj, Handdukar, Badlakan, Badkappor** samt de mycket omtyckta **Kejsarmattorna** m. m.

OBS.! Tammerfors Linnefabriks välkända och hållbara fabrikat.

SCHWEIZERBRODERIER.

Hvita broderade Rensor, Väfnader, Spetsar m. m. Absolut största urval, billigaste priser. Rikt profortiment till landsorten.
Broderiaffären, 24 Kommandörsgatan
1 tr. (hörnet af Sibyllegatan).

Fröken Nanny Hårds af Segerstad

SJUKHEM,

STOCKHOLM, Sibyllegatan 46—48, 4 tr. (Hiss).

Hemmet emottager konvalescenter, nervsjuka och invärtes sjuka, men inga smittosamma sjukdomar. Hemmet i alla afseenden förstklassigt.
Rikstel. 88 44. Allm. tel. 99 44.

Kvinnliga juridiska byrån

Triewaldsgränd 2. A. T. 143 23.

Kontorstid kl. $\frac{1}{2}$ 10— $\frac{1}{2}$ 4.

Utför rättegångar, verkställer boutredningar och arfskiften, förmedlar egendomsförsäljningar, affärsöfverlåtelser och ackordsuppgörelser under hand, uppsätter **legala handlingar**, utför i öfrigt juridiska uppdrag af alla slag samt ombesörjer med energi och till ytterst billigt arfvode **inkasseringar**.

Aug. Magnusson

44, 46 & 48 Vesterlånggatan 44, 46 & 48

31 & 33 Stora Nygatan 31 & 33

(ingång endast från Vesterlånggatan)

STOCKHOLM

Min nya Afdelning

för

Hvita varor

erbjuder odisputabelt största urval af:

Duktyger, Handdukar, Linnelärfter
och alla slags **Hvita Väfnader.**

Almedals, Norrköpings (Tuppen) och
Gamlestadens samtliga **Väfnader**
ständigt på lager till *fabrikpris.*

Då helt stycke tages lämnas *extra rabatt.*

All slags Sinnesömnad och Märkning
utföres *omsorgsfullt* å egna Atelierer.

För **Utstyrslar** ovilkorligen bäst och billigast.
Solida varor. Största urval.
Billigaste priser.

Aug. Magnusson,
STOCKHOLM.

En skriftväxling mellan Norges och Sveriges kvinnor.

Från vår kollega på andra sidan Kölen har ingått den skrifvelse, som här nedan meddelas.

Til »Dagnys» redaktion.

Nu da Sverige har anerkjendt Norge som en uafhængig stat og træder i diplomatisk forbindelse med denne stat, kan der vist heller ikke for norske och svenske kvinder være nogen fare ved at forhandle med hinanden, selv om emner som Deres blad har betegnet som »brændbare».

I »Dagny» n:o 13 og 14 findes en redaktionsartikel med adresse saa direkte til mig personlig, at jeg for længe siden havde tænkt at svare paa den; først i dag finder jeg imidlertid det beleilige öieblik til det og ber derfor nu om plads for nogle ord.

I denne artikel bringes — i god svensk oversættelse — det norske kvinderaads modprotest mod det svenske kvinderaads protest; i nogle tilføiede bemærkninger kritiseras derpaa vort raads udtalelse om at det vilde være af nytte og interesse om lignende skrifter som »Norway» kunde komme fra hvert nationalraad i det internationale forbund; og man stiller os indirekte, og i temmelig ironiske ordelag det spørsmåal, hvorledes vi vilde likt at se en lignende brochure udsendt fra svensk side.

Til det tör vist svares, att vi ikke vilde havt noget at indvende mod det — idet mindste har mine kolleger i vort nationalraads styre udtalt sig i den retning. Forövrigt kan man jo med störst sikkerhed svare for sig selv. Og jeg ved at jeg, baade mens jeg udarbeided »Norway» og senere, ansaa det for sandsynligt, at det svenske kvinderaad vilde gjøre sin opfatning gjældende ved siden af vor. Og jeg tör forsikre, at hvis en saadan fremstilling var fremkommet, skrevet i samme aand som vor — og repræsenterende de svenske kvinders opfatning ligesom vor de norskes — saa vilde jeg læst den med den allerhöieste interesse. Jeg vilde gaat ud fra at forfattern havde bestræbt sig for at faa de historiske kjendsgjæringer frem saa korrekt som det lar sig gjøre i en sammentrængt form, men jeg vilde ogsaa forstaa at det grundslyn som laa under kunde farve og forme

kjendsgjærningerne anderledes end i vor fremstilling. Jeg vilde anset det for et *fortrin*, at en national opfatning gjorde sig gjældende, og jeg tror vist jeg tør sige, at det ikke vilde bragt mig til at føle nag mod forfatteren. Og to saadanne brochyre, en fra hvert af de angjældende lande, tror jeg vilde været af nytte og interesse for det internationale raads medlemmer.

Ligesaa naar det angaar andre lande. Lad os ta det bedste af de exemplar den svenske protest næmmer: Österrige og Ungarn. Om vi nu kunde faa læse en kortfattet fremstilling om det nationale spørsmål, en fra det ungarske og en fra det østerrigske kvinderaad — vilde vi saa ikke finde det nyttigt og berigende og interessant.

Derimod synes jeg protester er lidet værdifulde, og et skrift rettet aggressivt og polemisk mod et andet, vilde selvfølgelig ikke være paa sin rette plads i vort forbund. Nei, hvert land med sit skrift og sin opfatning. Vi gjentar det, et saadant oplysningsarbejde vilde ikke føre bort fra, men fremme den »kjærlighedens, fredens og sympatiens aand» som den svenske protest fremhæver som det internationale raads bærende tanke. — —

Til sidst omtales min artikel »Synkverving» («Nylænde» n:o 18) med misbilligelse. Men jeg kan ikke indse, at min »stemning» i denne afsvækker hvad her er sagt. Jeg skrev denne artikel lige før Karlstadforhandlingernes afslutning, og den handler om hvad der naadde os derfra og virkningerne herhjemme. Det er netop for at undgaa et »Karlstad», at alle oplysningens og overbevisningens midler bør benyttes i tide. Det var under krigens tegn og trusler overenskomsten blev sluttet. Havde jeg udlagt det som »fred og kjærlighed» — det havde været tom og falsk tale. Derimod talte man senere med rette og for fuldt alvor om *fredsslutningen*, i erkendelse af at man havde oplevet en krig, en ublodig, men ikke destomindre frygtelig krig. Og vi høster dens sørgelige følger. — —

Lad mig her faa udtale at det er med vemod jeg læser de vakre ord i slutten af Deres artikel, som viser mig hvad jeg personlig har tabt af tillid og venskab.

Det er ondt — men der er ikke noget at gjøre ved det. Jeg kan ikke angre hverken paa mit arbejde med »Norway» eller hvad jeg senere har sagt. Det faar da saa være.

Jeg tror i det hele at krigens virkninger vanskelig vil frvindes af denne slegt. Lad os haabe paa den næste, den som nu voxer til, — paa de yngste som ikke har været helt med, og som derfor har lov til at glemme.

Lad os haabe de ikke maa høste sørgelige erfaringer — saa de kan se imod fremtiden med tillid. Da vil der efterhvert kunne voxer frem et godt forhold og kanske et varigt venskab mellem de to frie, uafhængige nabofolk.

Kristiania 13:de november 1905.

Gina Krog.

Till fröken Gina Krog.

Såsom framgår af första delen af eder skrifvelse, synes ni, fröken Krog, och eder medstyrelse i Norsk kvinderaad hylla den meningen, att det skulle varit möjligt bringa till stånd ett fullkomligt lidelsefritt och objektivt hållet politiskt meningsutbyte mellan norska och svenska kvinnor äfven under de kritiska tider vi nu genomlevvat. Jag skulle önska att jag kunde dela denna sangviniska tro. Men tyvärr, så är icke fallet.

För att än närmare klargöra vår ståndpunkt i denna sak, måste jag upprepa samma fråga, som åberopats i ert bref — dock protesterar jag bestämdt mot att därunder skulle ligga någon ironisk baktanke:

Antag att Sveriges kvinnor visat en lika stor påpasslighet som Norges — hvilket de, som bekant, *icke* gjort — och före dem utsändt ett »Sweden», skulle, äfven om den svenska skriften enligt *svensk* uppfattning varit skriven i samma anda, som den ni säger besjälad »Norway», Norges nationalråd kunnat taga del af vår framställning med samma intresse och nöje som det hvarmed man studerar hvilket annat lärorikt historiskt aktstycke som helst? Jag vågar tro, att det icke varit troligt, lika litet som att vi med bibehållen behärskning å ömse sidor kunnat föra ordbyttet vidare, förutsatt att Svenska nationalförbundet tagit upp diskussionen. Det pinsamma intryck som broschyren »Norway» framkallat hos oss, trots det att dess författarinna säkert i god tro föreställt sig att den var kemisk ren från all aggressiv och polemisk tendens, har lärt oss, att en framställning af *svenska* »kjendsgeringer» icke hade att vänta sig något förstående i Norge, alltså att den såsom upplysnings- och bevismaterial, mäktigt att förhindra ett »Karlstad», som ni, fröken Krog, säger, varit fullkomligt värdelös.

Hvad beträffar politiska broschyrers nytta för kvinnornas världsförbund, kan jag ej heller här dela er mening. Någon speciell *kvintig* syn på den politiska situationen kan ju ej gärna vara tal om. Ett lands kvinnors tankar och tycken i politiska frågor skilja sig ju icke från den nations eller det partis de tillhöra, och upplysning i hithörande ämnen står det ju hvar och en fritt att skaffa sig på annat håll utanför kvinnoorganisationerna. »Intressant» skulle det på sin höjd vara för utomstående att läsa tvenne af diametralt motsatta uppfattningar färgade skildringar af de statsrättsliga och nationella stridigheter, som exempelvis råda mellan Österrike och Ungern, huruvida det vore lärorikt och klargörande eller befordrande för det internationella kvinnoförbundets idé tillåter jag mig betvifla. Välbetänt och i kvinnornas intressen öfver hela världen förefaller därför det förslag vara, som nyligen på svenskt initiativ framstälts af International Councils centralstyrelse, att dess stadgar bestämdt skulle utesluta upptagandet af politiska och religiösa frågor.

Så långt angående den svensk-norska protestsaken; synpunkterna äro desamma som vid föregående tillfällen häfdats i Dagny, de ha nu endast ytterligare preciserats.

* * *

De ord, hvarmed er skrifvelse afslutats, äro dock af en så personlig innebörd, att de kräfva ett särskildt svar.

Dessa ord ha af mig uppfattats som en hand sträckt från ledarinnan af Norges mest representativa kvinliga pressorgan till Sveriges och innebärande den outtalade frågan: »Skola ej vi, kvinnor, trots allt, hålla tillsammans?» Och är det så, skall handen icke blifvit sträckt förgäfvets.

Jag delar tyvärr min kollegas pessimistiska syn på de politiska förhållandena; jag tror som ni att detta släkte, med undantag kanske af dess yngsta medlemmar, icke skall öfvervinna unionsstridens verkningar. Det finns sår, som det fordras mer än en generation för att läka och vi, som nu lefva, känna svedan efter blesyren alltför smärtsamt för att vi skulle kunna glömma vare sig såret själfv eller den som slagit det.

Men det finns lyckligtvis områden, oberörda af politikens stormvindar: kvinnosläktets höjande, barnens och ungdomens fostran, folkbildningens, moralens, allt det som våra båda blad skrivit på sina program, sträfvanden som äro gemensamma för kvinnorna i hela världen, och inom dessa är det ju förutsättningar för att Norges och Sveriges kvinnor skola kunna mötas för att lära och stöda hvarandra.

Jag hoppas på ett sådant samförstånd, den politiska skilsmässan till trots, och att kvinnoarbetet skall blifva en af de förmedlare, tack vare hvilka med tiden vänskap och förtroende återställes mellan de båda nordiska folken.

Stockholm 18 nov. 1905.*)

Lotten Dahlgren.

* ————— *

Vägen.

En religiös skriftserie.

I det program, som inleder den nyligen påbörjade skriftserien med ofvanstående namn, läsas dessa ord: »I en tid, då så många människor alls icke söka någon väg, därför att de icke känna

*) Sedan detta skrifvits har sista numret af »Nylände» kommit oss tillhanda. Där i finnes införd fröken Krogs här meddelade skrifvelse till Dagnys red., hvarför den kommer att läsas af en norsk läsekrets före den svenska, till hvilken den är ställd. Ehuru det varit önskvärdt att vårt svar samtidigt ingått i den norska tidskriften, hoppas vi Nyländes red. är vänlig nog att i nästa nummer delgifva sina läsare detsamma.

något mål för sitt lif, då så många söka en väg, men icke finna någon, då så många tro sig gå på Vägen, ehuru de blott irra på små, af människor upptrampade stigar, hafva vi i anden känt oss manade att tala ut ett allvarsord, förvissade som vi äro att Gud skall välsigna vårt arbete». I fortsättningen på samma program säges vidare, att utgifvarna »känna det som en plikt att påpeka huruledes de finnas, som till en sådan grad omgärdat Vägen med dogmernas afskräckande skrankor, att de härigenom jagat bort skaror af sökande», samt att arbetets mål är att förhjälpa människorna till »att se Mästaren sådan han är — ej en Kristus blott för barn och kvinnor, men en Kristus ock för vuxne män».

Det finns väl ingen allvarligt tänkande människa, som icke känner sympati för ett så högt och behjärtansvärdt mål som det sistnämnda, och hvem skulle icke erkänna att i våra religiösa förhållanden långt ifrån »allt är bra som det är»? Hvem inser icke, att här finnas missförhållanden, som borde kunna aflägnas, att i fråga om värme, lif och kraft mycket står öfrigt att önska i våra dagars kristusförkunnelse öfverhufvudtaget, samt att dessa brister kunna vara ödesdigra särskildt för de unga, som måste få sina religiösa begrepp till stor del utredda af andra, innan det för dem kan blifva tal om en »personlig kristendom». Och likaså måste vi erkänna, att de väckande och befruktande tankar, som i bästa mening vidgat samtidens syn, ej plägat komma från de konservativas läger utan just från deras krets, som inse behovet af reformer. Det gäller i de stora ideella frågorna, alldeles som i den enskildes lif, att icke med öfverlägsenhet tillbakavisa all kritik, den må nu komma från vänner eller motståndare, utan upptaga den till fördomsfri och ödmjuk pröfning i sanningens ljus. I de allra flesta fall ligger det någonting befogadt i hvarje ärligt angrepp, något som den angripne bör kunna tillgodogöra sig.

Men lika visst är att de röster, som framträda med anspråk på att lyckliggöra mänskligheten med en lifsåskådning, som aflägnar alla missförhållanden i och med kullstörtandet af någon yttre skranka, alltid måste mottagas med en ganska stor reservation. De lofva så ofantligt mycket, alla dessa »vägar», som människorna inbjudas att beträda, och oftast har man så försett sig på en yttre reform, att man räknar mycket litet med de långt djupare liggande hinder, som komma från individernas inre värld. Man får af sådana framställningar vanligen det intrycket, att det

skulle gå så lätt att blifva en god, rättfärdig och lycklig människa, om endast den eller den dogmen kunde bringas ur världen och alla ville tro just det, som författaren med större eller mindre entusiasm förkunnar. Och de bittra partistrider, som fordom dragit skam öfver kyrkan, tyckas icke ha lärt kyrkans motståndare i våra dagar någon större grad af fördragsamhet. Man strider ej längre med eld och svärd och man förklarar sig respektera hvarje ärlig öfvertygelse, men i själfva verket är det klenst bestäldt med respekten för andras tro.

Det lider föga tvifvel att utgifvarna af denna skriftserie, hvilken hittills föreligger i trenne häften, besjälats af ett ärligt uppsåt och af en varm hänförelse för och tro på sin sak. Och helt visst skola åtskilliga af de praktiskt religiösa sanningar, som uttalas t. ex. i de första kapitlen af broschyren n:o 2 »Tro — och tro» genom sin idealitet tala till hvarje allvarligt tänkande människa. Att ett djupt religiöst behof ligger till grund för de båda andra skrifterna »Människans sanningsmedvetande» och »Bönens sanna värde» är också påtagligt, ehuru deras spiritistiska anstrykning gör dem ganska otillgängliga för de läsare, som icke dela denna uppfattning. Det har väl ändå varit utgifvarnas mening att göra sin skriftserie i bästa mening populär, men detta kan svårligen blifva fallet med broschyrer, som vimla af för de allra flesta dunkla uttryck, såsom att »materialisera sin idé eller grundessentia», »på ett säreget sätt stå i rapport med jorden och atmosfären», »människans ande-jag och hennes själiska själf», för att nämna några exempel ur häftet I.

Hvad alla skrifterna ha gemensamt är deras bittra och het-siga angrepp på kyrkan och de allra flesta af dess läror. Exempel från olika läroböcker i kristendoms-kunskap samt gamla symbola framdragas härvid som bevis för ohållbarheten i kyrkans förkun-nelse. Angående flera af dessa profstycken må de väl också erkännas vara föråldrade och otillfredsställande uttryck för hvad som en gång varit allmän kristlig uppfattning, men nu ej längre är det, men då räfstén går ut öfver snart sagdt alla kyrkans läror, främst naturligtvis den om försoningen och Kristi gudomliga natur, må det likväl erinras om det faktum att lika fromma, lika upp-lysta och lika sanningsälskande människor, som de för hvilka »Vägens» utgifvare kunna anses som representanter, af hela sin själ omfatta dessa båda läror, och det *just* på grund af bibelns utsagor, med hvilka man här tror sig kunna bortförklara dem.

Det kan väl vara, att en djupare, mera förändligad uppfattning långsamt mognat i det religiösa medvetandet äfven i dessa stycken, men grunden är likväl densamma. Förf. till »Människans sanningemedvetande» utslungar mot kyrkans ledare i fråga om den ena lärosatsen efter den andra sitt utmanande: bevisa mig — —! Men frestas man icke att skicka denna uppmaning direkt tillbaka beträffande den särdeles fantastiska tolkning af preexistensen och människosläktets första historia, hvilken — icke som en möjlig tolkning, utan som en sorts historisk berättelse — lämnas på sid. 41—54 i ofvannämnda skrift? Emellertid skulle helt visst författaren, där det gäller hans egna åsikter, vara den första att erkänna, att det finns åtskilligt mellan himmel och jord, som icke kan matematiskt bevisas, utan måste vara föremål för den enskildes af andliga bevis bekräftade tro.

De angrepp, som i alla tre skrifterna riktas mot det sätt, hvarpå ungdomen bibringas sin religiösa undervisning, innehålla ett och annat verkligt tänkvärdt. Att den omätliga vikt ungdomens ledning äger, börjat ganska allmänt behjärtas ej minst af kyrkans män, torde emellertid ej vara svårt att bevisa. En prästman har nyligen på tal om ungdomsrörelsen gifvit luft åt följande önskan: »Kunde blott den kristliga kärleken, som ännu existerar i världen, lära sig det språk, som förstodes af ungdomens spirande andemänniska» — — —. Tusentals ungdomsvänner skola säkert instämma i denna hjärtesuck. Det fordras mycken sanningstrohet, visdom och kärlek för att nå detta mål, och »Vägen» kan leda öfver många fördomar, men om den går alldeles så, som den framställes i de ofvannämnda skrifterna, det är en annan sak.

Till sist må det påpekas, huru den ensidighet, som präglar framställningen i sin helhet, föranledt författarna till ett så hetsigt angrepp på prästeståndet, att man visst icke behöfver vara någon varmare vän af statskyrkan för att taga afstånd därifrån. En dylik protest framkallas också af en mängd öfverdrifna uttalanden. När det gång efter annan framställes såsom en nödvändighet att välja mellan Kristus och kyrkan, när vi upplysas om att barnen i regeln icke hafva något annat begrepp om Gud, än att han är den starke hämnaren och att »de flesta kristna ännu icke blifvit kristna, emedan de gjorts till kristna genom dopet, som de vid spääd ålder mottagit», då kyrkans uppståndelselära kallas »krasst materialistisk» och berättelsen om den botfärdige röfvarens fräls-

ning förklaras oförenlig med Guds absoluta rättvisa, är detta blott några exempel. Man kan väl fråga sig hvari benägenheten att »förkättra» är störst, hos kyrkan själf eller hos dess fiender. En ensidighet af det nämnda slaget är emellertid ägnad att skymma den fond af religiös värme och de beaktansvärda tankar, som komma bäst till sin rätt, då den bittra polemiken för en stund lämnas ur räkningen.

*

Som utgifvare af skriftserien finner man tvenne förut okända namn: *Carl Melcher* och *Tor Dellng*. Att dessa namn endast var en mask, bakom hvilken de verkliga personerna dolt sig, var icke svårt att gissa; nu har emellertid utgifvarna själfva avslöjat sina pseudonymer och man har erfarit att d-ras rätta namn äro de kända författarinnornas *Lucie Lagerbjelke* och *Anna Maria Roos*.

F. E.

*—

Den svenska kvinnan i vetenskaplig belysning.

II.

Die Frauenfrage. *Eine ökonomisch-soziologische Untersuchung unter specieller Berücksichtigung des schwedischen Bürgertums* von dr. *Elon Wikmark*.

Som läsaren torde erinra sig fördes vi i häft. 15 af denna tidskrift af förf. till ofvanskrifna tyska arbete på en upptäcktsresa i det inre af den svenska kvinnofrågans värld. Vi minnas att vandrigen var svår, stöttestenar och fallgropar vid hvarje steg, och att vi slutade i inkompetensens och misslyckandets gungfly. Vidare komma vi ihåg hur förf. sökte upp den stackars kvinnan i alla föryrfslifvets vinklar och vrår, dit hon under dessa existenskampens tider tagit sin tillflykt i hopp om att finna ett knappt levbröd; hur hon dragits fram från sin obemärkthet på skolkatedern och kontorspulpeten, vid postluckan och telefonapparaten,

sjuksängen och anatomisalen för att, ställd i ljuset från de statistiska tabellernas strålkastare, framvisa bilden af den fullkomligaste undermålighet och brist på dugande kraft. Vi ha med andra ord fått det klart och tydligt bevisadt, att i hela det sociala maskineriet kvinnan är en faktor, som ej bör tagas med i räkningen.

Men det finns ju andra områden inom det mänskliga lifvet än det samhälleliga och materiella, skulle inte tilläfventyrs den kvinliga egenarten kunna komma bättre till sin rätt inom någon af dessa andra? Fåfänga fråga! Hur kan man tänka sig att någon enda af de brister, som vidlåda den kvinliga naturen skulle undgå en forskare af dr. Elon Wikmarks kynne och skarpblick! Hittills ha vi lyssnat till sociologen och statistikern, nu är det anatomen, fysiologen, filosofen, moralisten som talar. I den sista afdelningen af sin bok ägnar sig förf. åt den tacksamma uppgiften att förkunna den kvinliga förmågans nederlag äfven på intelligensens och moralens område. Och det är här vi nu skola följa honom.

* * *

Vi nalkas dramats länge och skickligt förberedda upplösning eller det moment i kvinnorörelsens historia, då ändtligen afslöjandet af intrigens hemliga trådar kommer att försiggå.

Ett par scener af gripande dramatisk effekt återstår dock. Att numera så handgripliga medel som presenterandet af siffror och statistik inte äro användbara, faller af sig själf. Nej, nu gäller det icke en materiell utan en idéell värdesättning, fram därför med Nietzsche, Weininger, Möbius och — Ellen Key. »Kvinna, känn dig själf» — ropar förf. och ställer den sannings-spegel han lånat af ofvanstående auktoriteter med obeveklig stränghet för våra ögon.

Först skyndar han att rycka intelligensens gloria från kvinnans hjässa. »Inga kvinnonamn stråla bland mänsklighetens eviga», denna fröken Keys bekanta aforism kan sättas som motto på det kapitel, som ägnats åt kvinnan inom litteraturen, konsten, vetenskapen. Utan skonsamhet går förf. kvinnan in på lifvet. Han tvingar oss att med djup blygsel och smärta böja våra hufvuden inför den obestriddliga sanningen, att världen icke skadat någon kvinlig Muhamed, Goethe, Beethoven och — vi böra väl tillägga

— någon Elon Wikmark. Och hur mycket mer förkrossande blir ej detta faktum, då förf., återopande Ellen Keys utsago, konstaterar, att »beträffande bildningsmöjlighet kvinnorna allt sedan renässansen varit minst lika gynnsamt ställda som männen». Ja, äro inte i det stora hela våra chanser mycket större än deras? Har icke världen, den offentliga opinionen med pressen i spetsen, stått färdig att bära det kvinliga geniet — ifall det funnits ett sådant — i triumf till ryktets tempel?

Visserligen förnekar ej vår förf. alldeles, att under tidernas lopp en och annan kvinna i andliga förmögenheter höjt sig öfver mängden. Men hvad bevisa dessa enstaka fall? Utan betänkanke stryker herr Wikmark ett tjockt streck öfver all kvinlig intelligensproduktion i alla tider och i alla länder, i förvissning om att världen därmed ingenting förlorat. Och hur lättköpta äro ej, säger han, de framgångar, som kvinnan tillvållat sig särskildt inom litteraturen, den konst, som af sina utöfvare kräfver ett så mycket ringare mått af skapande kraft, fantasi och originalitet än t. ex. målarkonsten och musiken, och därför står den kvinliga begåfningen närmast! Och hur förträffligt är ej kvinnans litterära produktion anpassad efter den stora publikens tanke-tomma och ytliga smak, hur lättförklarlig därför den »penning-succés», som kvinliga pennor kunnat skryta med! Nej, bort med den illusionen, att författarinnor med s. k. världshistoriska namn, — vi kunna ju exempelvis tänka på en *mme de Staël*, en *George Sand*, en *George Elliot* — kastat någon slags glans öfver de nationer, som sett dem födas! Bort med den föreställningen, att ett visst tomrum skulle uppstå i litteraturhistorien om de blad, som fyllts af kvinliga pennor, alldeles slopades! Det är många sådana gamla inrotade fördomar och föreställningssätt, som förf. till »Die Frauenfrage» obevekligt sliter itu.

Med kvinnan inom öfriga grenar af konsten, liksom inom vetenskapen, gör han naturligtvis processen kort. Så återstår då moralen! Där våga väl vi stackars tillstukade Evas döttrar höja vår panna, vissa om att afgå med segern?

O nej, äfven vägda i den etiska vågskålen ha vi befunnits för lätta. I anseende till att f. n. »inom kvinnokretsar den högre moralen hos kvinnan besjunges i så höga toner», anser förf., att en kritik öfver denna moral är så mycket mer af nöden. Kritiken tycks dock ej vara grundad på själfständiga forskningar i ämnet utan företrädesvis på uttalanden af den ofta anlitade svenska författa-

rinna, hvars fördomsfria blottande af sitt köns svagheter gör henne till en sådan oskattbar auktoritet.

Står kvinnan moraliskt högre än mannen? Nej, hör hvad Ellen Key härom säger:

»Många människor hoppas att kvinnan i det offentliga lifvet skall visa en högre moral än mannen, emedan hon i privatlifvet är så mycket bättre. Man hänvisar på de 70,000 svenska män, dömda för brott, mot de 4,000 brottsliga kvinnorna, eller på de 20 procent män, som i våra storstäder försummat att betala skatt, under det att endast 5 procent kvinnor gjort sig saker till samma försumlighet. Men man glömmar i sistnämnda fall, att kvinnor af samma samhälls- och åldersklass — unga ogifta arbetare, som endast med svårighet kunna uppbringa skatt — icke äro skattskyldiga. Man glömmar i förra fallet, att när mannen af nöd eller njutningsbegär blir en tjuf, kvinnan är en inskrifven — eller ännu oftare en oinskrifven prostituerad. Man glömmar, att när mannen i ruset begår en förbrytelse, ej sällan vårdslöshet och kält i hemmet drifvit honom i dryckenskapens armar, man glömmar, att när mannen mördar af svartsjuka i regel en kvinna bragt honom i raseri och att, när han gör ett olofligt tillgrepp, en hustrus eller älskarinnas lyxbegär och anspråk drifvit honom därtill. Så är kvinnans hand ärligare än hans, men icke hennes öga eller öra, icke hennes läppar. Det finnes icke någon brottslighetsstatistik öfver äretjufvar*.)»

Inför ett sådant vittnesbörd från »en af de våra» måste vi, menar förf., alldeles förstummas, och naturligtvis gör vi det. Vi våga endast det lilla blyga inpasset: »När i de manliga fallen frågan: 'Où est la femme' aldrig utelämnas, hvarför glömmar man beträffande de kvinliga att spörja: 'Où est l'homme'?'» Herr Wikmark svarar troligen: att den senare frågan icke ingått i det allmänna språkbruket. Och äfven däri har han obestriddligen rätt.

* * *

Hittills ha vi sett kvinnans yttre jag skärskådadt i förf:s med matematisk noggrannhet inriktade teleskop. — (Som en parentes bör dock här inflickas, att förf., med den för honom egna storslagna ringaktningen för att vid sin forskning följa gamla upp-

*) Citatet är direkt öfversättning från förf:s tyska tolkning, hvarför det ej ordagrannt torde stämma med originalet, hvilket jag för tillfället ej haft till hands.

trampade stigar, alldeles förbigår kvinnan såsom »hemmets prästinna», liksom han lämnar det utnötta slagordet om »das ewig weibliche» åt sitt rätta värde.)*) — Återstår att komma till roten och upphofvet af den inkonsekvens i skapelsens harmoniska sammanhang, som heter kvinnokönet.

Det är nu vår doktor griper till dissekerkniven och med ett skickligt afvägdt snitt blottar kvinnans hufvudskål. Och i likhet med mången stor anatom före honom uppdragar han att densamma, jämförd med mannens, innehåller ett försvinnande ringa mått af hjärnsubstans. Ja, när man hör hur litet vi, kvinnor, allt från seklernas början i den vägen fått nöja oss med, är det förvånande, att vi i mänsklig utveckling hunnit så pass som vi gjort.

Förklaringen — och väl också ursäkten — till den kvinliga ofullkomligheten ligger emellertid här. Hennes hjärnas beskaffenhet gör, att kvinnan nödvändigt måste misslyckas som samhällsmedlem, som konstnärinna och vetenskapsidkerska, som moralisk individ, här ha vi ändtligen pudelns kärna, orsaken till hela kvinnorörelsens ömkliga fiasko. I följd af hennes njuget tillmätta hjärnämne, är en gräns satt för den kvinliga perfektibiliteten; hon står där hon står och fåfång är hennes möda att nå ett högre plan. Hon representerar massan, genomsnittet, stabiliteten; mannen personligheten, originaliteten, variationen, genialiteten. Utgående härifrån är det nu förf. utvecklar sitt system om de s. k. »variabilitetslagarna», eller sin stora upptäckt på det social-filosofiska området, hvilken steg för steg förberedts af det föregående. Men framställningen blir nu så djup, att åtminstone en stackars kvinnohjärna svindlar då tanken söker följa den. Ett simpelt referat är också här otillräckligt, hvarför jag för en gång vill begagna mig af herr Wikmarks egna ord, d. v. s. de han själf använt i den ofvan omtalade tidningsserien, där han lyckliggjort en norrländsk läsekrets med ett extrakt af sitt stora verk. Dessa slutord lyda:

»Så oförenliga som begreppen massa och genialitet äro, så oförenliga äro också begreppen massa och personlighet. Detta är oberoende af tid och uppfostran. En kvinlig massa har i afseende på kulturvärdena inga andra kvaliteter än en manlig. Skillnaden är endast att hon är mera ren massa.

De stora variationerna, originalen, upptäcka värdena åt oss,

*) Att förf. med mycket lätt hand i sin undersökning far öfver den rättsliga sidan af kvinnofrågan, är också i ögonen fallande. Troligen har han ansett att lagen gifvit kvinnan sin fulla rätt och mer till.

de 'skapa värden'. Men ju fjärmare dessa ligga, ju mera öfvergripande de äro, desto mera karaktärs-, känslö- och tankekraft fordra de af dem, som stå dem efter, och desto löjligare synes från detta plan all könslighet. Nyligen har man upptäckt en specifikt-kvinlig egenart, en 'kvinnans genialitet', som skulle skänka nya värden åt människosläktets lif. Af dessa nya värden ha vi hittills ingenting sett, och vi få säkert icke häller se något, ty det gifves icke två sorters värden, trots Ellen Key. På de transcendentala höjderna gäller i gjudaste mening Goethes ord om de himmelska gestalterna, som ingenting veta om man och kvinna. Den som icke kan framtränga hit, skall icke förhäfva sig, i det han säger, att världens ände för honom ligger närmare.

Vill kvinnan *verkligt* intränga i mannakulturen och modernisera den, så har hon att begifva sig in i värdenas arena. Hvarför är hon ännu icke kommen? Här hälsades alltid hvarje kommande med ett stunt och pröfvande handslag».

När man läser dessa djupsinniga satser, föresväfvar en visserligen det bekanta tänkarordet »Om det dunkelt sagda etc.», men det långa talets korta mening står icke desto mindre klart för ens själs öga. Kära läsarinor och medsystrar i olyckan, vi kvinnor äro *massa* och ingenting annat; massan uppslukande individen. Vårt existensberättigande är därmed förnekadt. Domen är hård och förmildras knappast däraf, att domaren icke visat någon mannamån utan låtit fördömsen gå ut öfver hela kvinnosläktet, till och med öfver dem af oss som man trott skulle höra till de utvalda. En liten ljusglimt i mörkret skymtar dock. Från den manliga öfverlägsenhetens Åreskuta, där några af dess högsta representanter trona i enslig storhet, räcket oss nådigt en fingerspets. Förutsatt att en kvinna skulle mäktat skänka människosläktet något som kommer »inom värdenas arena», lofvar dr. Wikmark storslaget att ta oss under pröfning. Vi få vara tack samma för detta medgifvande.

* * *

Härmed må också min lilla vidräkning med dr. Wikmarks opus vara afslutad. Att jag icke iakttagit den allvarliga ton och hållning, som höfves behandlingen af ett lärnt verk må gärna medgifvas. Men sanningen att säga så möter en vid genomläsandet af detta arbete så mycket af skrattretande beskaffenhet, att man ej

kunnat taga det seriöst, fastän förf., bland annat han tillvitar oss kvinnor, äfven säger oss sakna sinne för humor. Den humoristiska synen på dr. Wikmarks undersökning af kvinnofrågan är också det enda försonande i detta misch-masch af hoprafsade fakta och lånade eller själflagade teorier, hvilket uppträder med en vetenskaplig undersöknings alla anspråk utan att fylla någon af dess betingelser.

Just denna anspråksfullhet, anspråket på att ha laggt ett tungt vägande ord i ett af mänsklighetens viktigaste spørsmål har gjort, att dr. Wikmarks arbete ej kunnat lämnas utan afseende på dessa blad, allra hälst som det är afsedt att upplysa en utländsk publik om den svenska kvinnorörelsens ställning, en upplysning, som i så många afseenden är missvisande. Detta också som en förklaring på den väl stora plats denna kritik kommit att intaga i Dagnys hårdt anlidade spalter.

Arbetets brist på reda, ärlighet och värdighet i ton, gör det som vetenskapligt verk värdelöst. Till någon allvarlig diskussion föranleder det icke.

L. D—n.

Kvinlig betjäning på utskänkingsställen.

Föredrag i Finsk Kvinnoförening.

Denna fråga har gifvit nykterhetsvänner och filantroper i olika länder mycket att tänka på. Alla äro ense om önskvärdheten att betjäningen på värdshus och restauranter, där starka drycker utskänkas, icke borde utgöras af kvinnor 1) för kvinnornas egen skull, 2) för kundernas skull. Den som är öfvertygad om rusdryckernas fördärfliga verkningar ser ej gärna att kvinnorna, hvilka man vant sig att betrakta som de sedliga intressenas väktare, ägna sig åt en verksamhet, som består i giftets spridande. Dessutom är det klart att kvinnorna på denna plats äro utsatta för många och stora frestelser. En tysk servererska på ett utskänkingsställe har i en broschyr (*Der sociale Notstand des Kellnerinnen-Berufs*, Leipzig 1896) gifvit en noggrann detaljskildring af en genomsnittsskänkjungfrus dagliga lif och mrs Devereux Blake i sin »*Fettered for life*» (New York 1886) gifver en sorglig, men på verklighetsstudier grundad bild af servererskornas ställning vid de lägre kaféerna. Själfallet är dock att kvinnornas närvaro kan

egga till såväl större inmundigande af rusdrycker som till osedlighet. Det är med ett ord en växelverkan af ondt, hvori servererskorna såväl som kunderna deltaga.

Många röster hafva höjt sig för åtgärden att genom lagförbud hindra kvinnor att taga tjänst på utskänkningsställen. Men dels är detta ur principiell synpunkt förkastligt, dels skulle ett sådant knappast leda till önskad resultat. Om en förbudslag i detta syfte skulle fås till stånd, så skulle samhället därmed hafva fastslagit sin rätt att förbjuda fullvuxna kvinnor utöfva ett lagligt yrke. Ty hur motbjudande än utskänkningsningen är för oss nykterhetsvänner, så är det en obestriddig sanning, att det är en af lagen tillåten näring. Äfven om något skulle vinnas med ett sådant förbud, så vore därigenom en farlig väg beträdd och konsekvenserna skulle blifva olycksbringande för kvinnorna. Icke för deras skull, hvilka därigenom blefve brödlösa, ty deras antal kan i vårt land knappast vara större än att t. ex. nykterhetsföreningarna skulle genom energisk sammanslutning kunna skaffa dem annat arbete. Men det finnes många yrken där kvinnornas närvaro, på den låga sedliga nivå samhällellena ännu befinna sig, kan anses medföra moralisk fara för dem och för männen. Så till ex. förbjöds nattarbete vid fabriker för kvinnor i Frankrike på dessa grunder (— medan krogar och bordeller stodo öppna). I stället för att ordna arbetet så, att de moraliska farorna skulle minskats, fann man det bekvämare att aflägsna kvinnorna. Vi hafve inga garantier för att icke turen hos oss också skulle komma till öfriga yrken, sedan början en gång är gjord. Men icke nog härmed. Samhället skulle genom en dylik förbudslag rörande kvinlig betjäning ytterligare understödja den redan nu rådande fördärfbringande åsikten att »med männens moral är det icke så farligt». Ty någon betjäning skola ju utskänkningsställena hafva, och själf-fallet skulle män då träda i stället för kvinnorna, ja hvad värre är, unga gossar skulle naturligtvis för prisbillighetens skull anlitas.

Men äfven om man gillar principen om särskilda skyddslagar för kvinnoarbetet och är angelägen att tillämpa den främst på ett så förkastligt arbetsområde som utskänkningsningen, — hvad har vunnits, om så skulle ske? »Så länge krogar finnas, så skulle ägarna försöka kringgå en dylik förbudslag», anmärker en af medlemmarna i en för denna frågas utredning tillsatt komité i England. »Det vanligaste blefve, dels att servererskorna skulle uppträda som kunder på krogarna — betalade af värden — eller som hans »gäster» i hans s. k. »privatsalonger». Det senare inträffar t. ex. i Berlin vid de restauranter med kvinlig betjäning, hvilka af polisordningen äro tvungna att stänga kl. 10 — berättas i den i början af denna artikel nämnda broschyren. De servererskor, hvilka ingå på detta bedrägeri, heter det vidare, äro af en långt sämre kategori än flickorna på ställen som få hålla öppet ända till kl. 2. Dessa bo i huset, medan de förra egentligen infinna sig för att skaffa sig kunder af ett annat slag bland de

manliga besökande, med hvilka de sedan följas åt bort. Detta slag af servererskor betrakta således utskänknigen endast och uteslutande som förevändning för att få lefva ett dåligt lif.

Man måste nämligen härvidlag ovillkorligt särskilja mellan servererskorna, hur svårt det än faller sig för en nykterhetsvän att göra dem rättvisa. Äfven inom detta yrke finnas sämre och bättre individer, kvinnor, hvilka på ett sällsamt sätt hafva gått oskadade genom elden. Helt visst hafva vi litet hvar erfarit detta. Ja, jag vågar säga, att bland de mest sympatiska, redliga och aktningsvärda arbetande kvinnor jag påträffat, stå för mitt minne tvenne kvinnor från detta arbetsområde, hvilket jag så djupt missaktar.

Men det finnes säkrare bevis för detta påstående än blott personlig erfarenhet. I England har den komité, som ofvan nämnes, framkommit med åtskilliga intressanta upplysningar om skänkjungfrurnas ställning. Därur framgår ock, att i motsats till hvad man hittills tagit som ett axiom, den manliga betjäningen på utskänkingsställena sänder en högre procent till fängelserna än den kvinliga. År 1901 uppges i statistiska redogörelser för fängelserna i landet, att bland de kvinliga fångarna funnos 13, hvilka förut haft anställning vid krogar och rusdrycksutskänkingar och 7 vid värdshus, hotell och restauranter. Bland de manliga fångarna funnos 59, som haft anställning vid krogar och rusdrycksutskänkingar, 55 vid hotell, värdshus och restauranter. Således är totalsumman för kvinnorna 20, för männen 114. Antalet manlig och kvinlig betjäning är vid Englands värdshus- och utskänkingsställen 50,129 kvinnor och 61,552 män. Således är denna skillnad proportionsvis mindre än skillnaden mellan procenten i fängelserna.

Låt oss icke invagga oss i falskt hopp. Så länge de bittra rötterna: rusdryckerna och den låga uppfattningen af kvinnan finnas kvar i samhällena, så länge vore förbud mot kvinlig värdshusbetjäning endast ett dåligt palliativ. Rusdryckerna skola bannlysas som njutningsmedel. Men därmed är icke nog. Ty rusdryckerna ensamt skapa icke föraktet mot kvinnorna, njutningslystnaden och det orena begäret, de komma dem blott till utbrott. Roten ligger djupare. Se på den flirtation, som ofta nog försiggår i vattenbutiken, i nykterhetskaféet, med hotellstäderskan, ehuru hvardera parten är fullt nykter. Det vittnar å ena sidan om ett hejdlöst begär att behaga till hvilket pris som helst, och å andra sidan om en djup missaktning mot det kön, som af en viss klass män anses vara till endast för mannens skull, en missaktning som dagligen och stundligen träder i dagen mot kvinnor af lägre men äfven högre samhällsklasser, blott de senare äro obeskyddade, såsom t. ex. om kvällarna på gatorna. Slutligen erinrar jag om att det funnits fall då ägarinnor af nykterhetsvärdshus blifvit bötfälda för koppleri.

Det enda som genom lagbud kan och bör regleras är minder-

årigas anställning vid utskänkningsställen. Därom inlämnades ock på Finsk Kinnoförenings anhållan till landtlagen 1897 en petition i tre stånd, hvilken erhöi ständermajoritet, men icke allerhögsta stadfästelse. Denna åtgärd vore önskvärd, ty samhället har obestriddlig rätt att ingripa skyddande när det gäller att bevara minderåriga mot moralisk och fysisk fara. Gärna medgifves dock, att äfven denna åtgärd vore blott ett palliativ. Yxan skall sättas till roten och vi få ej förtröttas att arbeta intill trädet faller.

Men, frågar någon, hvad kunna vi göra tills detta mål är nådt? — I England har man inrättat klubbar och föreningar för utskänkningsstälernas kvinliga betjäning, där man genom bibelklasser, men äfven genom förädlande nöjen, läsning, föredrag m. m. söker intressera dem för lifvets högre och ädlare sidor. För min del tror jag detta förfaringsätt knappast skulle gå hos oss. Där emot böra kvinnoföreningar, arbeterskefackföreningar, kristliga föreningar af unga kvinnor söka bibringa de unga flickorna en sådan syn på lifvet, så mycket själfaktning, och framför allt tillfällen till bättre yrkesutbildning på andra arbetsområden, att de kunna välja sitt arbete och icke frestas att beträda utskänknings välaflönade men slippriga bana.

Att uppfostra det allmänna åskådningssättet på denna punkt är det viktigaste. Såsom svar på en förfrågan af mig till en känd nykterhetsvän i Amerika erhöi jag följande uttalande: »Beträffande denna fråga kan jag icke säga att vi numera på länge haft svårigheter, ty allmänna åsikten är att utskänkning är en förnedrande sysselsättning för kvinnorna, och ehuru intet lagförslag existerar, finnas vid krogar och utskänkningsställen i regeln endast manlig betjäning».

Ett bland de intressantaste uttalanden som afgafs till den redan nämnda komitén i England, var det som lämnades af prästernas nykterhetsförbund i Londons biskopsstift den 21 juli förlidet år. Det lyder: »Med afseende å den fara, som ligger i hvarje åtgärd som afser att stänga arbetsområden för kvinnor, och likaså med hänsyn till de faror som skulle hota de gossar, hvilka blefvo använda, om kvinlig betjäning skulle förbjudas vid utskänkningsställen, är förbundet af den åsikt, att hufvudsaken är att bereda kvinnorna tillfällen till bättre förvärf och icke att petitionera hos parlamentet om afskaffandet af skänkjungfrur. Förbundet vill arbeta för att åldern höjes, vid hvilken kvinnor äro tillåtna att bekläda sådana platser, hvarjämte förbundet vill använda allt sitt inflytande på att allmänna opinionen och kvinnorna själfva skola anse detta arbetsområde som olämpligt för kvinnor».

Alexandra Gripenberg.

Litteratur.

Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran och dess verksamhet.

Den verksamhet, som utöfvas af *Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran* är icke så känd, som den borde vara. Det är därför kanske icke obefogadt att fästa uppmärksamheten vid den redogörelse för dess verksamhet, maj 1902—maj 1905, som nyss utkommit. Man finner däraf, att sällskapet sedan 1902 genom konsul Oscar Ekmans storartade frikostighet blifvit satt i tillfälle att betydligt utvidga sin verksamhet och framförallt kraftigare arbeta för målet: *folkuppfostran*. Man har sökt nå fram dit på olika vägar.

Sällskapet har fortsatt med utgifvandet och spridandet af sina oftast förträffliga småskrifter — hvilka gratis erhållas på förbundets byrå af den, som vill verka för deras spridning — men vid sidan däraf har det gjorts åtskilligt för att främja folkbiblioteksrörelsen: utrustat och uthyrdt vandringbibliotek, utgifvit en katalog på böcker, lämpliga för folkbibliotek och åtagit sig att med 25 % rabatt förmedla inköp till dylika bibliotek, ett erbjudande, som ganska flitigt tagits i anspråk. Jämte nykterhetsskrifter har en serie allmännyttiga småskrifter börjat utgifvas. Till dessa hör »*Den lilla hönsboken*», en utomordentligt trefligt uppställd och sakrik liten handledning, och dit borde väl äfven egentligen räknas Sofi Nilssons »*Matlagning i enklare hem*». Att denna senare med förtjusning mottages i enklare hem vet jag af egen erfarenhet. Att hoppas är, att denna serie snart utvidgas. Småskrifter i hälsovård skulle utan tvifvel med glädje mottagas och kunna göra stor nytta.

Äfven föreläsningverksamheten har under den gångna perioden varit liflig. Föreläsningar ha hållits särskildt för ungdom vid skolor och lägerplatser.

Vidare har sällskapet, och detta är icke den minst betydelsefulla delen af dess verksamhet, börjat upprätta vandrande skolkök. Lotten Lagerstedt lämnar en varmt och lifligt skrifven redogörelse för sällskapets verksamhet i detta afseende. Frestande kunde det vara att citera ur hennes skildring, men då det lilla häftet ej kostar mer än 10 öre är det väl ej förmätet att tro, att hvar och en, som är intresserad af saken, tager reda på hennes redogörelse i dess helhet.

Ur det cirkulär, som vid skolkökens igångsättande utsändes, ber jag emellertid att få anföra följande:

»Svenska sällskapet mottager gärna alla upplysningar om de åtgärder, som blifvit vidtagna och lämpligen synas böra vidtagas för främjande af den sak, hvarom här är fråga, liksom det önskar träda i förbindelse med härför intresserade personer; särskildt vore sällskapet tacksamt för anvisning på sådana platser, där behovet af vandrande skolkök må anses trängande. Så långt dess medel tillåta, ämnar sällskapet genom utsändande af egna skolkök bidraga att fylla behovet af sådana och vill med afseende på deras placerande gärna begagna sig af inkomna upplysningar.»

Fredrika-Bremer-Förbundet har nyligen bildat kretsar i landsorten för att där verka för Förbundets idéer. Det förefaller, som om särskildt inom det området de båda sällskapen borde kunna med stor fördel samarbeta med hvarandra, hjälpa hvarandra att göra arbetet praktiskt, så att de känna sig gå framåt mot det stora mål, de båda satt sig före, svenska folkets uppfostran till sedliga människor med en stark känsla af eget ansvar och i stånd att förvärfva sig en tryggad ställning i samhället.

E. Cm.

Böcker med skånska motiv.

Lifvets Röster af *Elisabeth Kuylenstierna-Wenster*.

»Gifva sig för pengar» af *Nella Norrvall*.

Anna Elisabet Lindon af *Ellen Wester*.

Den nyare svenska skönlitteraturen, sådan den representeras af våra kvinliga pennor, har en viss tendens till lokalpatriotism. Selma Lagerlöf har ju liksom i ett par stora underbara bilderböcker afslöjat för oss först Värmlands och sedan Dalarnes härligheter, och Norrlandsnaturen med dess storslagna sagonättade skönhet har inspirerat Alfhild Agrell, Mathilda Roos, Maria Rieck-Müller m. fl. författarinnor. Att döma af innevarande års litterära produkter kunde man nästan tänka sig att Skåne vore provinsen på modet, ty ej mindre än tre af våra feminina skribenter framträda med böcker, byggda på skånska motiv. De arbeten, som här sammanförts under ofvanstående rubrik, äro hvarandra emellertid så olika, att de nätt och jämt hafva något annat gemensamt än landskapet, som framskyntar på deras blad.

Elisabeth Kuylenstierna-Wenster har kallat sin bok »*Lifvets Röster*». Den är en historia om skåniskt herrgårdslif i allmänhet och särskildt om de två sista telningarna af en adlig ätt, hvilken öfverlevvat sig själf och inte har kraft att slå nya skott i den sunda och kraftiga lifsström, som utifrån tillföres den, och som skulle komma »lifvets röster» att genjuda på nytt inom fideikommissets åldriga stenmurar. Den ene af bröderna, Magnus Malmstierna,

representanten för de »trætte mænd», som känna med sig själfva att de ha för gammalt blod i sina ådror, är särskildt känsligt tecknad och blir, trots sin lifsleda, kanske den mest lefvande typen i boken. Hjältinnans gestalt förefaller däremot en smula uppkonstruerad. Anmälarén är ej kompetent att bedöma huruvida det skånska sällskapslif, som intager en ganska stor plats i berättelsen, är åskådligt återgifvet; ledig och lättflytande är emellertid skildringen. Arbetet vill dock tydligen vara något mer än blott förströelseläsning, det har en del allvar på bottnen, om ock ej samlat i någon tanke af större bärvidd.

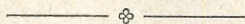
Från Elisabeth Kuylénstiernas dämpade och eleganta salongsroman till *Nella Norrvalls »Gifva sig för pengar»* är språnget ganska stort. Den sistnämnda boken framträder, efter hvad det vill synas, med helt små litterära anspråk och fyller ej heller något mera rundligt tilltaget mått i detta afseende. Den hemtrefliga, i allmogestil hållna omslagsteckningen betecknar novellsamlingen som en rad bilder ur folkets lif, och de brinnande hjärtan, som lysa bland »bondrosorna», skvallra om att kärleken är bokens genomgående tema. Någon psykolog är förf. ej, bristerna i detta fall framträda i synnerhet i den långa inledningsberättelsen, som gifvit samlingen sitt namn, men hon målar skånskt hvardagslif *con amore* och på ett lugnt, okonstladt sätt, som talar om förtrogenhet med folkets vanor och förhållanden. I den sista berättelsen, som hämtar sitt stoff från ett inackorderingsställe i hufvudstaden, har förf. försökt sig på en annan genre, men när hon lämnar den miljö, där hon är mest hemmastadd, nedsjunker skildringen till ren obetydlighet.

Ellen Westers sista bok bär namnet »*Anna Elisabet Lindon»* och handlar om en skånsk landtflicka ur ett medelklasshem, framställd som typen för ungdomlig oskuld och oförevillade rättsbegrepp, hvilket likväl icke hindrar att hon vid unga år med otroligt små samvetsbetänkligheter och ganska brådmogen sensualism ger sig in i ett ömt förhållande till en gammal gift professor och endast genom sin praktiska fruktan för följderna hindras från att öfverträda den gräns, som leder till ett fall i yttre mening. Anna Elisabet skiljes med krossadt hjärta från professorn och lever sedan ett stilla och händelsefattigt lif i sin fars hem, men hon har mistat sin tro på lifvet, och hvad som inte gör saken bättre är, att hon synes hänvisad till ett endera hopplöst trivialt eller tämligen depraveradt umgänge. Bokens hjältinna har dock ännu en stor lifserfarenhet att göra. Hon förälskar sig ånyo, denna gång i en snörrätt exemplarisk ung man, som icke besvarar hennes böjelse, men som likväl tillför hennes inre människa en sorgblandad rikedom, hvilken ger henne mod att tyst och resignerad fortsätta sin ensamma väg genom lifvet.

Detta brottstycke af ett människoöde är skildradt med säker hand och på ett ganska talangfullt sätt. Stilen är fullt personlig, och en typ eller en situation ställes ofta i få ord lefvande inför

oss. Men trots detta hör boken till dem, som man helst såge blifvit oskrifna. Dess litterära värde är nämligen icke så stort, att man härvidlag frestas att tillämpa »l'art pour l'art-teorien,» och till sitt innehåll hör den samman med den stora kontingent af nutidsskildringar, som i sin blaserade och delvis krassa lefnadsvishet synas särskildt ägnad att ytterligare reducera den smula lifsmod, som de sena tidernas barn till äfventyrs ännu ha till sitt förfogande. Det enda, som i denna ytterst negativa bok tillför läsaren en positiv behållning, är dess allra sista del, som på ett känsligt sätt ger uttryck åt en hängifven ömhets förmåga att utveckla en människosjäl, äfven i de fall där den s. k. lyckan icke vinnes. Dessa slutkapitel göra, att vi skiljas från Anna Elisabet Lindon med en viss grad af sympati, som hon förut alldeles icke lyckats afvinna oss.

F. E.

Från revolutionsdagarna i Finland.

I den väldiga revolutionära rörelse, hvars vågor för närvarande gå högt i vårt gamla finska broderland, ha, som naturligt är, äfven landets kvinnor blifvit indragna. Att kvinnan politiskt börjar räknas med bevisas bäst däraf, att i den deputation på 7 personer som valdes på det stora medborgaremötet den 31 okt. i Helsingfors, med uppdrag att bringa ryska generalguvernören och senaten det finska folkets ultimatum, äfven var insatt en kvinna, fil. d:r fröken Thekla Hultin. Såsom första talare på ett tvenne dagar därefter af de »konstitutionella» i Brandkårshuset sammankalladt möte och där de deltagande räknades i tusental, nämnes äfven en kvinna, fil. d:r fröken Maikki Friberg. Hufvudsumman af hennes långa, med lifligt bifall hälsade andragande var, att »den väg som borde anslås var den lagliga, tillika utvecklingens bana. Men i den nya framtid Finland gick till mötes borde också kvinnorna medräknas.»

Ur Helsingforstidn. »Hufvudstadsbladet» för 7—15 nov. må härmed några detaljer af Finlands kvinnors deltagande i det stora frihetsverket meddelas.

Som bekant var det genom en generalstrejk, hvori hela samhället tog del, det finska folket först manifesterade för sin frihet. Hur väl denna jättemanifestation var organiserad får man ett begrepp om, då man erfar den roll som bl. a. den kvinliga delen af studentkåren däri spelade. Så heter det därom:

På ett tisdagen den 31 oktober hållet möte utsågo *de kvinliga studenterna* en komité, bestående af tvenne medlemmar från hvarje

afdelning, hvilken komité skulle hafva till uppgift att i ekonomiskt och sanitärt afseende bispringa fattiga af strejken lidande familjer. Denna komité kompletterade sig omedelbart med 13 kvinnor från arbetareklassen samt några kvinnliga studenter så att det blef för densamma möjligt att i och för sin blifvande verksamhet indela staden i 13 distrikt samt för hvar och ett af dessa tillsätta en bestyrelse, bestående af två kvinnliga studenter och en arbetarekvinna. På detta sätt konstituerades de *kvinliga studenternas välgörenhets- och sanitetsafdelning*, hvilken snart räknade mellan sju- och åttahundra medlemmar samt utöfvade en så intensiv verksamhet, att den dagligen gifvit sitt bistånd åt flere tusen personer. Välgörenhetsafdelningens arbete har hufvudsakligen bestått i utdelande af matpoletter och besökande af fattiga, af strejken lidande familjer, åt hvilka utdelats matvaror, ved och petroleum, blott i undantagsfall penningar.

Åt en af arbetareledarne ha i skilda poster öfverlämnats ej mindre än 4,000 mark, hvilka medel hufvudsakligen användts till upprättande af små folkök, afsedda i främsta rummet för kvinnor och barn. Den i dessa kök till buds stående maten skulle i främsta rummet förtäras å stället, men kunde i undantagsfall äfven sändas till hemmen. Matpoletter ha utdelats i särskilda delar af staden af välgörenhetsföreningarnas medlemmar.

Tjänstgöringen å välgörenhets- och sanitetsafdelningens kansli har handhäfts af 40 kvinnliga studenter, sålunda att under dagarna 10 åt gången under 4-timmars perioder ombestyrt vakten, hvilken åter nattetid utan ombyte handhäfts af 10 personer.

Sanitetsafdelningen leder sitt ursprung från en mindre provisorisk, af ofvannämnda kvinnliga studenter bestående delegation, stationerad i en i studenthuset inrättad sanitetsstation. Denna öfvertogs nästan omedelbart af stadens läkare, hvilka dessutom inrättade sju särskilda, synnerligen omsorgsfullt organiserade ambulansstationer.

Å hvarje sanitetsstation tjänstgjorde två läkare, två utbildade sjuksköterskor samt dessutom några kvinnliga biträden, hvarjämte å den i studenthuset befintliga stationen hvarje natt tjänstgjorde tio läkare för att vid behof rycka ut. Sanitetsafdelningens centralkomité med säte i studenthuset hade till uppgift att förse de olika ambulansstationerna med nödigt förbandsmaterial, instrument, bårar m. m., fördela tjänstgöringen samt i allmänhet öfvervaka det hela.

För att bispringa de kvinnliga studenterna och läkarna organiserade öfverste Gordie, som i början var studentmilisens chef, en af tjugufem savolaksare bestående förening, Röda korset, hvilken snabbt utvecklade sig, så att den senare bestod af omkring tvåhundra man, hvaraf två tredjedelar studenter. Föreningen, som haft sitt hufvudkvarter i studenthuset, utsände tjänstgörande till samtliga ofvannämnda välgörenhetsanstalter och till samtliga ambulansstationer. Vid Röda korset ha därutöver varit anställda

särskilda personer, hvilka från studenthuset utsändts om dagen hvarannan timme och om natten hvar tredje timme för att efterse det allt stod väl till å de skilda stationerna.

Hur utomordentligt stor offervilligheten under de historiska dagarna var inom alla klasser visas bl. a. där af att för inrättande af en särskild ambulansstation innehafvarna af Kämps hotell med största tillmötesgående ställt hotellets rymliga kafélokal till farmaciekandidaternas disposition och därjämte öfverlätt till deras begagnande nödiga möbler och sängkläder, skilda mottagningsrum samt trenne tjänarinnor. Här ordnades också på otroligt kort tid en station med 10 sängar, 3 operationsbord, 3 läkare och 5 medicinska kandidater. Såväl natt som dag handhades vakten af 54 manliga och kvinliga farmaciekandidater. Utom de kvinliga farmaciekandidaterna ha vid stationen varit anställda 6 sjuksköterskor. Apotekarna hade gifvit gratis till stationen alla tillbehör, handlandena hade skänkt tyg, nålar, saxar, lyktor m. m., hvarjämte särskilda läkare ställt sina instrumentsamlingar till ambulansens förfogande.

Sedan ändamålet med strejken, enligt de konstitutionellas åsikt, vunnits, stängdes enligt därom gemensamt fattadt beslut välgörenhets- och sanitetsafdelningen Röda korset samt läkarnas och farmaceuternas ambulansstationer officiellt. Dock fortfor ett par afdelningar att äfven efteråt privat bispringa af strejken lidande personer.

Jämsides med, eller rättare stick i stäf mot den stora folk-rörelse, hvilken slutat med återställande af den lagliga ordningen genom tsarmanifestet af den 4 nov., har gått en annan, samhälls-upplösande, det socialdemokratiska partiets. Dettas fosterlandsfientliga och till dels våldsamma uppträdande — det »röda gardet» — har naturligtvis haft inflytande på skilda förhållanden inom samhället. Bland annat har tjänarinnekåren däraf varit lifligt berörd i det under strejkdagarna »röda gardister» och andra personer sökt med hot och våld tvinga tjänarinnorna till strejk i hemmen. Många ha låtit sig lockas att lämna sin tjänst, hvilket allt haft till följd att sedan nu ett relativt lugn inträdt, »tjänarinnefrågan» bland Finlands husmödrar blifvit ytterligt brännande. »Tjänarinneföreningens» ordf. fröken Mina Sillanpää har dock förklarar att föreningen icke hade någon del i tjänarinnestrejken, hvilken af densamma på det högsta ogillades. »Husmodersförbundet» har å sin sida på ett extra möte protesterat mot de hemfridsbrott och intrång i hemmen, som förfvades under strejkveckan.

* * *

Ur kvinnosakssynpunkt viktigast af den sista tidens tilldragelser i Finland är dock den politiska rösträttsfrågans upptagande på dagordningen. I utkastet till en tvåkammarrepresentation som utarbetats af den s. k. »Svenska partidelegationens» utskott finner man bl. a. följande yrkande:

»För valrätt till andra kammaren fordras ingen annan kvalifikation än uppnådd 25 års ålder. Kvinna medgifves valrätt, därvid icke gift kvinna undantagen, då ingen anledning finnes till slikt undantag.»

Icke desto mindre har Finlands kvinnor ansett sig uppkallade att taga sig an denna sak. Den 9 nov. höll *Kvinnosaksförbundet Unionen* med anledning af kvinnornas rösträttsfråga ett talrikt besökt möte.

Ordföranden relaterade, huru det nyligen utfärdade manifestet innehöll ett uppdrag åt landtdagen att för Finland utarbete en representationsreform på grund af principen om allmän och lika rösträtt. Detta uttryck borde ju innebära rösträtt äfven för kvinnorna. Då emellertid sådant ej särskildt påpekats, vore fara för handen att det komme att tolkas såsom gällande endast männen. Till förekommande af en sådan tolkning borde kvinnorna söka uppbjuda alla krafter. Det gällde att vara vaken och söka sprida intresset för saken i möjligast vidsträckt mått. Ett förslag, som i sådant afseende framstälts, gällde anordnandet af rösträttsmöten öfver hela landet, vid hvilka möten en delegerad för hvarje ort skulle utses för att vid ett gemensamt möte i hufvudstaden närmare förbereda saken.

En liffig diskussion utspann sig och saken förordades varmt af alla uppträdande talare och talarinnor. Särskilda tillägg till förslaget gjordes af d:r M. Friberg, red. A. Furuhjelm, d:r T. Hultin m. fl.

Diskussionen resulterade i följande beslut, hvilket sedermera utsändts i form af ett »upprop till Finlands kvinnor».

»En representationsreform med tillämpande af den allmänna och lika rösträtts principer är att förvänta. Det är af den största vikt att kvinnorna komma i åtnjutande af samma medborgerliga rättigheter som männen, d. v. s. rösträtt och valbarhetsrätt, och att detta gifvetvis skall gälla såväl de gifta som de ogifta kvinnorna.

Denna rätt kan på inga mänskliga grunder förnekas. Att fortfarande, ännu sedan alla män beviljas rösträtt, hålla kvinnorna utestängda från denna medborgerliga rätt, vore en orättfärdighet, som förr eller senare skulle hämna sig själf.

Men besittandet och utöfvandet af röst- och valbarhetsrätt är icke allenast en mänsklig rättighet, det är tillika en oafvislig samhällsplikt, hvilken kvinnorna lika så litet som männen kunna strafflöst undandraga sig. Ty kvinnorna böra veta, att äfven de stå i ansvar för hurudant det samhällsskick är, af hvars art och ordning fosterlandets välfärd beror.

Kommer nu en urtima landtdag till stånd, så äro kvinnorna tyvärr, likasom förut, genom den ännu gällande grundlagens bestämmingar — i hvilkas nedskrifvande de ingen del haft — utslutna från deltagande i lösningen af denna i deras framtida ställning så djupt ingripande fråga.

Vi må därför nu göra allt hvad i vår förmåga står för att vi genom den blifvande landtdagens beslut måtte blifva insatta i de medborgerliga rättigheter, från hvilka man hittills hållit oss utestängda.

Kvinnosaksförbundet Unionen, som under en längre tid behandlat denna för oss alla så viktiga sak, och som vid möte den 9 november utan meningsskiljaktighet beslutit omfatta den allmänna och lika rösträttens principer, tager sig friheten att enligt vid nyssnämnda möte fattadt beslut, härmedels få föreslå följande tillvägagående:

1) att kvinnorna såväl å landsbygden som i städerna samlas till möten för att öfverlägga i frågan om kvinnornas röst- och valbarhetsrätt på den allmänna och lika rösträttens grund, hvarvid de gifta kvinnorna böra medräknas;

2) att dessa möten, såvidt möjligt, föranstaltas på samma dag söndagen den 26 november;

3) att vid dessa möten fattas en resolution, som tydligt uttrycker mötets beslut om den i fråga varande reformen;

4) att vid dessa möten utses en eller två delegerade, hvilka äga att utan vidare kallelse infinna sig vid det möte i Helsingfors lördagen den 2 december, som Unionen föranstaltar för företagande af vidare åtgärder i frågan;

5) att kvinnorna antingen som enskilda eller genom deputationer infinna sig å medborgare- och valmöten och där framställa sina yrkanden samt söka åvägbringa att dessa möten uttala sig för att den allmänna och lika rösträtten ovillkorligen bör tillerkännas äfven kvinnorna;

6) att interpellera vid valmöten utsedda kandidaters ståndpunkt i frågan samt att på allt sätt söka verka därhän att för densamma gynnsamt stämda medborgare till landtdagsmän utses.

Helsingfors den 14 november 1905.

Kvinnosaksförbundet Unionen.

Föreningsmeddelande.

Fredrika-Bremer-Förbundets stipendieinstitution.

Hos stipendienämnden finnas till ansökan *innan den 15 februari 1906* följande stipendier:

Från *Allmänna stipendiefonden*:

400 kr. för studier i trädgårdsarkitektur (Stockholms stads stip.);

325 kr. för ordnad kurs i fjäderfäskötsel (Norrbottens stip.);

260 kr. för sjukvårdskurs vid Sabbatsberg (Västerbottens stip.);

200 kr. till lärarinnekurs i huslig ekonomi (Västernorrlands stip.);

200 kr. för kurs vid folkskolläraryrkesseminarium (Jäntlands stip.);

- 200 kr. för sjukvårdskurs (Jämtlands stip.);
 200 kr. för kurs vid Högre lärarinneseminariet (Värmlands stip.);
 225 kr. för sjukvårdskurs vid Röda korset (Västmanlands stip.);
 200 kr. till lärarinnekurs i huslig ekonomi (Göteborgs och Bohus' stip.);
 200 kr. till sjukvårdskurs (Göteborgs och Bohus' stip.);
 260 kr. för kurs i trädgårdsskötsel (Skaraborgs stip.);
 200 kr. till bokbinderikurs (Östergötlands stip.);
 300 kr. för kurs vid folkskollärarinneseminarium (Södermanlands stip.);
 225 kr. till kurs vid folkskollärarinneseminarium (Götlands stip.);
 225 kr. till kurs vid trädgårdsskola i Blekinge (Blekinge stip.);
 200 kr. till ordnad kurs i barnavård (Kristianstads läns stip.);
 400 kr. till kurs vid Privata lärarinneseminariet i Lund (Malmöhus stip.);
 260 kr. till kurs vid Högre lärarinneseminariet (Kopparbergs stip.);
 200 kr. till slöjdlärarinnekurs vid Nääs (Uppsala läns stip.);
 200 kr. till sjukvårdskurs (Jönköpings läns stip.);
 200 kr. till sjukvårdskurs vid Sofiahemmet (Älfsborgs stip.);
 400 kr. till ordnad kurs för trädgårdsalsters konservering och förädling
 (Örebro läns stip.);
 300 kr. för studier i näringsämnenas kemi och mikroskopi vid utländskt
 universitet (fritt stip.);

Från Donationsfond:

500 och 400 kr. för medicinska studier.

Närmare upplysningar angående stipendierna kunna erhållas af Stipendieinstitutionens sekreterare, Tegnérslunden 6, Stockholm.

Från skilda håll.

De kvinliga telegrafisternas petition.

Upprepade gånger har i denna tidskrift tagits till orda i de kvinliga telegrafisternas sak. Utvecklingen af deras på sista åren i mer än ett afseende, kringskurna intressen har inom dessa spalter steg för steg följts; kårens ställning torde därför vara tillräckligt klagjord för att en resumé af den petition, som af telegrafisterna nyligen framlagts för telegrafstyrelsen, här kan meddelas utan några vidare kommentarier.

Petitionen rör sig om de kvinliga stationsföreståndarnas ställning och löneförmåner och vänder sig mot den nuvarande anordningen, enligt hvilken det endast finnes en tjänstegrad för kvinliga telegrafister.

Petitionärerna anse, att de kvinliga föreståndarna, i likhet med de manliga, böra upptagas såsom en särskild klass vid sidan af den biträdande tjänstepersonalen.

Med afseende på aflöningen för kvinliga stationsföreståndare anföres i petitionen, under återopade af de ännu förmånligare aflöningarna inom

postverket, att enligt den allmänast rådande uppfattningen inom den kvinnliga stationsföreståndarekåren borde en begynnelse af 1,700 kr., hvaraf 500 kr. i tjänstgöringspenningar, med tvänne ålderstillägg, hvardera å 150 kr., icke röna statsmakternas motstånd.

I nu angifvet syfte anhålla petitionärerna till sist, att styrelsen måtte föreslå framställande af proposition till riksdagen.

*

Ett diskussionsmöte

med ämne: »kvinnans politiska rösträtt» ägde den 23 nov., på inbjudan af för saken intresserade, rum i Folkets hus. Inledningsföredraget hölls af fru Frida Steénhoff, hvilken däri uppställde frågan: »Hvarför skola kvinnorna vänta?» — I den därpå följande lifliga och till dels ganska hetsiga diskussionen deltog en mängd såväl män som kvinnor. Mötet slutades med antagande af följande resolution:

»Mötet anser tiden nu vara inne för Sveriges kvinnor att begära erhållande af politisk rösträtt samtidigt med den blifvande rösträttsutvidgningen för männen och på lika villkor som för männen;

och därför vädjar mötet, dels till den nuvarande regeringen, dels till de olika partierna och dels till de enskilda riksdagsmännen inom såväl Första som Andra kammaren, att samtidigt med rösträttsutvidgningen för männen utverka allmän, lika och direkt rösträtt äfven för kvinnor.»

Beslut fattades därpå om tillsättandet af en komité, för att drifva saken framåt.

Då af ganska naturliga skäl i förhållandena icke initierade måste sätta här omnämnda möte i samband med »Föreningen för kvinnans politiska rösträtt», bör här betonas, att detsamma *icke* anordnats af denna förenings styrelse.

*

I Stockholms fattigvårdsnämnd

har nu för första gången en kvinna, nämligen fröken Gertrud af Klintberg, blifvit insatt till suppleant. Då alltsedan 1889 kvinna ägt valbarhet inom fattigvårdsnämnden, kan det med fog sägas, att vederbörande icke förhastat sig vid tillämpningen af lagens bokstaf i här berörda fall.

*

Kvinnan i kommunens tjänst.

Vid stadsfullmäktiges sammanträde den 1 dec. invaldes i *Stockholms stads arbetsförmedling* fyra kvinnor: nämligen som ledamot för arbetsgifvare direktisen för Grand Hotell, fru Wilhelmina Skogh med fru J. W. Bergin, ägarinna af Aug. Bergins spegel- och glasmästareverkstad, som suppleant. Som ledamot för arbetarna fröken Alina Jägerstedt, tobaksarbeterska, med fröken Maria Wallin, bokbinderska, som suppleant.

*
—————

Böcker för barn och ungdom julen 1905.

I.

Årets litterära julmarknad skall icke lämna den svenska ungdomen lottlös. Att döma af de redan färdiga alstren vill det synas som om det för de unga särskildt afsedda facket skulle komma att rymma en ganska rikhaltig och värdefull samling af nyttig och nöjsam lektyr. Ja, för dem, som under årens lopp följt med denna slags litteratur, är det påfallande, i hvilken grad dess nivå höjts så väl till innehåll som till utstyrelse, ett otvetydigt bevis på att den censur, som i ungdomens intresse under de sista tiotalen så oförtrutet och samvetsgrant fullföljt sitt gransknings- och ränsningsarbete, icke varit förgäfvad.

Härmed en kortfattad resumé af de oss tillsända ungdomsböcker, som hittills hunnit bli genomgångna.

* * *

Bland *klassiska verk*, apterade för ungdom, förtjänar först att märkas:

Don Quijote från la Mancha. »Cervantes odödliga mästerverk», såsom den stående termen om Don Quijote lyder. Boken visar sig verkligen, trots de tre hundraåren som förgått från dess första framträdande, vara i besittning af den lifskraft, som endast de klassiska verken äga. Med åtskilliga andra klassiska arbeten har det också gemensamt den tviifvelaktiga förmånen att hafva gjorts till föremål för mer eller mindre lyckade bearbetningar, afsedda att passa för skilda tider och olika åldrar. Föreliggande omskrifning för ungdom, verkställd af Frans Hoffmanns vana hand, förefaller i det hela väl utförd. En viss fläkt af klassicitet är på ett lyckligt sätt bibehållen. Endast här och där har bearbetaren (eller öfversättaren) råkat på villovägar, såsom då han låter Don Quijote begagna sig af sådana uttryck som: »Hur f—n skall jag veta det?», hvilket i sanning låter illa i en spansk sextonhundredtalsriddares mun. Boken torde lämpa sig bäst för mera försigkommen ungdom, yngre barn njuta naturligtvis endast af själfva äfventyren, medan de snillrika tankarna och den djupsinniga satir öfver fantasteriet och bondslugheten, som ligger förborgad i teckningen af de båda dräpliga

hufvudpersonerna, Don Quijote och hans trogna vapendragare Sancho Panza, fordra ej så liten mögnad som villkor för ett tillägnande.

Till samma kategori som ofvanstående hör **Atala**. Berättelse af *François René de Chateaubriand*. Som känt är såg denna berättelse dagen år 1801 och redan året därpå utkom den i en svensk öfversättning. Den kan med skäl kallas ett barn af sin tid, uppfyllt som den är af sentimentala känslöytringar och granna naturbeskrifningar, men den är på samma gång känd för att ha ett ädelt syfte och innehålla upphöjda tankar. Onaturlighet vidlåder dock innehållet och formen är så pass föråldrad, att vår tids ungdom troligen i allmänhet till nöjesläsning hellre väljer skildringar, som ligga den närmare både i tid och uppfattning. Såsom en länk i litteraturhistoriska studier har den ju alltid sitt intresse och värde.

Båda dessa böcker äro illustrerade; den senare efter G. Doré i hans kända manér.

Ehuru rubriken ger föreställning om ett fosterländskt innehåll är det, som bekant, från hela världshistorien den välkända af Carl Kastman redigerade folkskriftserien **Svenskt folkbibliotek** hemtar sina motiv.

Bland däri under året utkomna **Lefnadsteckningar** märkas sådana öfver *Elisabet af Österrike*, *Ignatius Loyola* och *Hakvin Spegel*. Inom **Skönlitteratur** förekomma *Stycken på vers och prosa* samt *Sagan om Doktor Henrik Faust*, alla utom den förstnämnda bearbetade eller berättade af *Carl Kastman*.

Bland lefnadsteckningar förtjänar särskildt *Evba Ramsays* skildring öfver »Elisabet af Österrike» att påpekas, samma historiska personlighet som tecknats i en annan af julens berättelser: »Konungabarn».

Vi få här en särdeles sympatisk och lefvande skildring af Kristian II:s framstående och fromma drottning. Vid 14 års ålder — alltså ännu ett barn — förmäldes hon med den 34-åriga Kristian II (af oss kallad Tyrann) och hennes tioåriga äktenskap var uppfyllt med lidanden af allehanda slag, hvilka hon dock bar med ett underbart kristligt hjältemod och en klokhet och ett förstånd, som icke stodo i förhållande till hennes stora ungdom. Ehuru hennes lif endast omfattade en kort tidsrymd, kan det sägas ha varit långt genom det stora mått af lidande och ädelhet, som det inneslöt.

*

Som »klassiska», icke ur ålderssynpunkt utan efter den rangplats de sedan en del år tillbaka intaga på ungdomens bokhylla, kan följande böcker betraktas: *Geijerstams* »**Mina pojkar**», nu utgifven i tredje upplagan, med illustrationer af *Ottilia Adelborg*, en bok, om hvilken intet nytt kan eller behöfver sägas, samt

Lajla af professor *J. A. Friès*, denna vackra skildring från lifvet i Finmarken, däri fantasien kanske spelar in väl mycket på verklighetens bekostnad, men hvilken länge hört till ungdomslitteraturens »standard works». I hvilken grad detta är fallet bevisas bäst af att en andra upplaga af den svenska tolkningen redan visat sig vara af behovet påkallad.

Till de »gamla» men ständigt lika nya böckerna hör äfven **Masterman Ready** eller *Skeppet Pacific's förolyckande*. Redan 1900 förelåg en »ny förbättrad» upplaga af denna gamla Marryats-bok. Den blef då på det varmaste rekommenderad af Fredrika-Bremer-Förbundets bokkomité. I år uppenbarar sig samma bok i en ännu nyare och, man bör väl antaga, ännu mer förbättrad skepnad och kommer otvifvelaktigt att hälsas med samma glädje af den unga äfventyrslystna läsekrets, för hvilken den är afsedd.

*

Fremst bland årets nya äfventyrsböcker torde kunna sättas **Kaparen**. *Berättelse från striderna om Västindien* af *Richard Melander*. Författarens namn är i och för sig en tillräcklig rekommendation för detta arbete. Berättad med den för Melander utmärkande friska och medryckande stilen, intar »Kaparen» bland julens äfventyrs- och förströelseläsning en rangplats, ej minst därför att den utom egenskapen af att vara rolig, äfven äger den för den ungdomliga läsaren så beaktansvärda förtjänsten att omfatta ett stort antal sidor. Den dryga volymen med sin karaktäristiska vignett och sitt vackra tryck är en särdeles värdefull julgåfva åt den svenska ungdomen.

Peder Most som styrman och kung. Af *Valter Christmas*. Öfvers. i sammandrag från de danska originalen »Styrmand Most» och »Kong Peder», är en annan rolig gossbok. För ett par år sedan utkom i svensk öfversättning »Peder Most. En duktig pojkes historia», som af Fredrika-Bremer-Förbundets bokkomité erhöll ett gynnsamt omnämmande. Alla vänner till den raska sjömanspojken få nu tillfälle att följa hans vidare öden, som äro af skäligen ovanlig art, ja äfventyr är det ingen brist på i denna bok — det hör man för resten på titeln — mångmiljonärer, människoätare, trollkarlar, o. s. v. Andan i boken är öfvervägande god, men hvad man skulle vilja anmärka är den mängd svordomar, som besättningen på ångjakten Swell begagna sig af. Visserligen torde ett mustigt språk vara vanligt bland sjöfolk, men mindre lämpligt att använda i en ungdomsbok.

Af mer blandadt innehåll är **Den sista Hortensiern**. Kulturhistorisk berättelse från den romerska kejsartidens början af *dr. R. Schoener*. Öfvers. från tyskan. Den romerska kejsartidens första skede, som bildat ramen kring ett oräkneligt antal romantiska framställningar, har här gifvit stoff till en

ungdomsbok, där åtskilliga historiska personligheter, såsom kejsarne Augustus och Tiberius samt Horatius och Virgilius m. fl., uppträda på skådeplatsen. Det rikhaltiga materialet synes vara behandladt med insikt och detaljkännedom och bör i och för sig erbjuda intresse för vetgirig ungdom. Själfva berättelsen bjuder också på en hel del spännande äfventyr, ehuru boken ur litterär synpunkt är obetydlig. Den utgör emellertid en oskyldig och rätt underhållande förströelseläsning.

Svensk ungdom, i särskildt den stockholmska goss- och flickskolevärlden skall troligen med stort nöje taga del af de verklig-hetsskildringar, som bjudas dem i **Kamratlif och skolpojks-historier** af *Erik Pallin*. De ha ju själfva ofta spelat en roll i allt detta: seglatser i skärgården, nyårsvaka på Skansen, fackelfärd på skidor till Djursholm, »terränglöpning» med start från Idrottsparken, kamratmöten, försvarsfester, fotvandringar o. s. v.

Författaren har, som han låter oss förstå i sitt företal, varit en med i den glada skaran, och till sina kamraters uppbyggelse är det nu han under ofvanstående titel presenterar i bokform de ögonblicksbilder han en gång med pennans och fotografikamerans hjälp uppfångat och strött omkring sig i diverse ungdomstidningar och tidskrifter. — Den något krystade kria-stilen gör väl, att den afsedda muntrande effekten inte alltid uppnås och minst kanske där afsikten, såsom i skolpojks-historierna, är som märkbarast. Men förf. har rätt: det är icke ur »litterär» synpunkt de små skisserna böra bedömas, och den ungdomliga publik för hvilken de äro afsedda gör det nog ej heller, den kommer nog att uppskatta dem efter deras rätta värde, d. v. s. som en naturtrogen bild af det nu lefvande »unga Sverige».

För små flickor från och med 11 år bör **Familjen Barren**, berättelse för ungdom af *Elise Söderlund*, (*Saga*), *I. Fjällresan*, bli en mycket välkommen julklapp, allra helst som det loivas dem en fortsättning, troligen till nästa jul; för gossar torde de små äfventyren, fjällvandringar i regnväder och förirringar i den mörka norrländska skogen, trots den spännande uppräningen, förefalla väl tama, och likväl är det två små gossar som utgöra berättelsens bäst teknade och psykologiskt intressantaste personer.

Svenska originalberättelser för ungdom med svenska motiv hälsas alltid med nöje och hvad som här bjudes oss är en treffig verklighetsskildring om svenska förhållanden, svensk natur och svenska barn, en sådan vi alla känna igen, äfven om man ej varit nog lycklig att liksom familjen Barren, pappa, mamma och barn, få företaga en »fjällresa» och vistas en hel härlig sommar i Jämtland.

En del af *Maja Söderlund* i ett mycket behagligt manér utförda illustrationer föröka bokens värde.

Våra grannland ha i år som så många gånger förr riktat vår bokmarknad med åtskilligt af värde. Ett mycket framstående rum bland ungdomsböckerna intar **Konungabarn**. Berättelse af *Sophie Breum*. Illustrationerna af *Anna E. Munch*. Denna danska bok har som original redan blifvit behandlad i Dagny. Af denna recension framgår, att det är ett historiskt stoff — Kristian II:s och hans drottning Elisabets gripande lefnadssaga — som här på ett fängslande och vackert sätt blifvit framställd. Anmälarens då uttalade förhoppning att »Konungabarn» måtte hitta vägen till månget svenskt hem kommer utan tvifvel att besannas, då boken nu föreligger i en för den svenska ungdomen tillgängligare form, näml. på deras eget modersmål.

En annan från danskan öfverflyttad bok är **Utan hem**. En liten savoyards roman af *Adolf Langsted*. Den är friskt och varmhjärtadt skildrad och med det humoristiska och rörande så jämnt fördeladt, att det bör tillfredsställa såväl allvarligt som muntert anlagda unga läsares smak. Den lilla savoyardgossen, som kommer vandrande på sina små bara fötter till Paris, obekanta öden till mötes, är visserligen en välkänd typ men ej mindre sympatisk för det, och hans gode vän och kamrat apan är med sina putslustiga fasoner säker om att bli allas favorit.

Tyvärr slutar det hela tragiskt, ja onödigt tragiskt skulle man tycka, i fall det nu inte hörde till traditionen att små savoyardgossar måste frysa ihjäl på Paris kalla stenläggning. Rörande och smålustig på samma gång är slutscenen, då den lilla apan, väl inlindad i fosterfaderns enda värmande klädesplagg, som ett annat litet hittebarn lägges på vridskifvan till hittebarnshuset, där han finner huld och skydd, under det att den lille hemlöse savoyarden själf somnar in för alltid på trottoaren utanför.

Hittebarnsinstitutionen med den vridbara cylindern, där mödrarna osedda inifrån kunna lägga sina små barn för att få dem öfvertagna af den offentliga barnavården, torde visserligen äfven i Frankrike höra till en äfvervunnen ståndpunkt, men det gör ju ingenting till saken. »Utan hem» är i alla fall en mycket intagande och rolig bok, med alla förutsättningar att slå an både på unga och gamla.

Från Finland kommer det till oss några **Drag ur djurens lif**. Tecknade af *O. M. Reuter*, e. o. professor vid Helsingfors universitet. Dessa skildringar ur djurvärlden äro väl närmast afsedda för den något försigkomna ungdomen, men de skola dock säkert med nöje läsas äfven af barn från 11 å 12 års-åldern, som äro intresserade af zoologi och gärna vilja läsa något mer i detta ämne, än hvad skolböckerna bjuda. Samlingen verkar kanske vid ett flyktigt genombläddrande något hopplöskad, men vid grundligare läsning hittar man snart den ena verkligt intressanta biten efter den andra. Litet svag i jämförelse med det öfriga förefaller den första biten »Drag ur våra husdjurs själslif», som

väcker en alltför stark förnimmelse af att man hört ungefär det samma förut, berättadt på ungefär samma sätt.

Boken omfattar tre delar, hvilka ursprungligen kommit ut hvar för sig. (De kunna äfven fortfarande erhållas i skilda band å 1:25 bandet). Här af förklaras kanske det egendomliga förhållandet, att bokens första del har sämre papper och följaktligen äfven sämre reproducerade illustrationer än de två öfriga, samt att ett par tre af illustrationerna förekomma på två skilda ställen i boken. Såsom en annan ganska förarglig egendomlighet må nämnas, att i de tvenne skildringarna »Dunkla gåtor» och »Smuggleriknep inom insektvärlden», båda i första delen, nummerhänvisningen i texten till illustrationerna blifvit fullständigt tokig. Men detta är ju småsaker. Boken är väl värd att studeras af alla ungdomar, som älska att blicka in ett grand i livvets många gåtor.

Den norska författarinnan *Helene Lassen* är väl känd ibland oss genom sina käcka skildringar från den lilla prästgården uppe i norska fjällbygden. Den bok, som nu föreligger i öfversättning, **Ur barnens värld**, är såsom titeln anger, närmast afsedd för barn. Det är ej så förfärligt mycket som »händer» i den värld, dit vi föras in, men det är en glädtyghet och lefnadsfriskhet öfver alltsammans, som gör en godt i själen, och de barn, som ha sin varelse i denna värld, ha minsann inte tråkigt. De ha de härligaste skidbackar i världen, för »här är själfva skidäventyrslandet», de åka kälke på skaren hela fjället utför och sin skridskobana ha de uppe på själfva högfjällets topp, en skridskobana som kan »mäta sig med Kristianiafjorden». Och så ha de sina djur, först och främst ha de sina djur, får och hundar och kattor och höns i långa banor. Djurhistorierna äro både de flesta och de roligaste i samlingen, — mycket lustig är skildringen af kattorna — och den lilla trefliga boken torde därför vara särskildt välkommen till mycket djurälskande barn. Dockälskande små flickebarn ha sitt speciella kapitel i slutet på boken, ett mycket roligt kapitel, som beskriver leken i dockskåpet så fantastiskt och lockande, att litet hvar kan få lust att göra en titt ditin och se dockan Matilda »dansa halling».

*

Till sist några ord om *Sagosamlingarna*.

En bland de bästa för året är **Sagor och fabler**. Af *Hugo Gyllander*. Med illustrationer. Som man blifvit van att finna Hugo Gyllanders namn under några af de piggaste visorna och bästa sagorna, som under årens lopp prydt våra julbarnstidningar, öppnar man hans till julen utkomna sagosamling med ett nästan på förhand afgifvet omdöme. Man finner vid bläddrande i boken mer än en gammal bekant, som redan tillvunnit sig ens sympati, såsom t. ex. »Lille Pers vandring» och den ypperliga visan »När

kråkan fick ärfva», och man gör nya bekantskaper af samma goda skrot och korn. Sagorna kanske ej alltid nå upp till visornas ursprunglighet, men äro säkert ändå i den ungdomliga publikens smak, hurtigt berättade, som de äro, och med den moraliska pointen för det mesta behagligt undansticknen bland det nöjsamma.

De mest roande i samlingen äro nog de *riktiga* sagorna, de där det händer mest af de otroliga händelser, såsom t. ex. »Trolltofflorna», »Lumplasse och hans arf» och »De två önskningarna». Men att äfven en sådan historia som »Dockan» kan uppskattas af den publik för hvilken den är skriven, kunna vi intyga, då vi hört en tio års pojke fälla det omdömet om densamma, att »den är väldigt skojig». Litet svärförstålig är kanske sagan om »Gumman som breder ut skuggorna», och historien om den genom-borrade grodan är en af det mycket sorgliga slaget, och så pinsamt sorglig är den dithörande teckningen, att vi nästan skulle önska den borta ur boken — för de djurälskande och känsliga barnens skull. Boken är ganska rikligt och bra illustrerad — att man tycker sig ha sett de flesta teckningarna förut, är ju en sak för sig.

Vidare bör nämnas *Sagor* af den tyske sagoberättaren *Wilhelm Hauff*, af hvilkens förtäljelser vi redan förut ha några öfversatta till svenska, utgöra N:ris 90 och 91 af P. A. Norstedt & Söners ungdomsböcker. De ha dessa ungdomsböckers vanliga solida och prydliga pärmar, men inga illustrationer. Det är två digra band, digra såväl på blad som på fantastiska händelser, stundom så fantastiska, att de verka något apokryfiska, såsom till ex. fallet är med historien »Den unge engelsmannen». De olika sagorna äro förbundna med hvarandra på så sätt, att de tänkas berättade i olika sällskap för att förkorta tiden. De 6 första berättas under en karavanfärd, en saga vid hvarje lägerplats, de 4 följande af slafvar hos »Schejken af Alexandria». Samtliga sagorna i boken N:o 2 äro samlade under den gemensamma titeln »Värdshuset i Spessart». De bästa finnas i den första delen. »Sagan om den falske prinsen» är en rolig saga och likaså »Sagan om dvärgen Långnäsa» med alla dess féer och trollerier och talande djur. Litet hemsk är »Historien om den afhuggna handen», denna och ett par andra påminna för öfrigt om vissa sagor i »Tusen och en natt». Här och där, särskildt hvad angår de förbindande länkarna mellan historierna, finnas longörer, som de flesta barn troligen helst hoppa öfver. I allmänhet taget, lämpar sig nog sagosamligen bäst för litet större barn, en och annan af sagorna kommer dock säkert att roa äfven de mindre småttingarna.

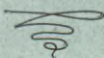
A.-B. Gustaf Holmbloms
Kappaffär

**Största
Specialhus
i
Norden**

I billiga prislägen
stort sortiment

Norrmalmstorg,
Stockholm.

Anmälan.

Dagny utkommer 1905 med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet . . . kr. 3.50.

För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5.00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre pr enkelhäfte.

Wademeccum

var bland alla munvatten på hygieniska utställningen i Paris 1902 det enda som erhöll högsta utmärkelse, Guldmedalj, och detta i sin egenkap af »antiseptiskt munvatten» (antiseptique dentifrice).

Barnängens Tekniska Fabrik,
H. M:t Konungens hofleverantör
Stockholm.

Anonser för DAGNY

upptagas af

fröken Ingeborg Bergström, 31 Östermalmsgatan 31.

Riks. Tel. 97 83.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyrå: Tunnelgatan 25.

Rikstelef. 68 98.

A. T. 82 11.